

Preliminär

KULTURHISTORISK KONSEKVENSANALYS

Kv. Archimedes 1

**Mariehäll
Stockholm**

2015-12-11

Kv. Archimedes 1
Mariehäll
Stockholm

Preliminär - **Kulturhistorisk konsekvens-**
analys

Beställare: ALM Equity AB
genom Alexander Fagerlund

Datum: 2015-12-11

Reichmann antikvarier AB
Ekensbergsvägen 75
169 31 SOLNA

Tel: 08-734 07 90
E-mail: postmaster@reichmann.se

Utförd av: Ansvarig, sakkunnig avseende kultur-
värden Claes Reichmann

Omslagsfoto: Archimedes vy från sydväst.

Innehållsförteckning

Inledning.....	4
Bakgrund	4
Omfattning	4
Preliminär bedömning , medför en ej komplett granskning	4
Planerade åtgärder	4
Arbetsprocess - detaljplaneförslag	4
Förslagets kulturhistoriska konsekvenser.....	6
Sammanfattning	6
Konsekvensanalys	8
Kulturhistoriska värden	8
Siktlinjerna	11
Kvarterets delar och gaturum	12

Samtliga fotografier, Reichmann antikvarier AB om ej annat anges.

Inledning

Bakgrund

Archimedes 1 i Mariehäll, Stockholm är föremål för studier för ny detaljplan med nya bostäder. Konsekvensanalysen baserar sig på en Kulturhistorisk värdeanalys som genomfördes under våren 2013 av Reichmann antikvarier AB.

Omfattning

Området omfattar nuvarande kvarter som avgränsas av Archimedesvägen i väster och Gårdsfogdevägen i söder samt, i ett hörn, Karlsbodavägen i öster. Tre befintliga byggnadsvolymer med tillbyggnader och tillhörande parkeringsytor påverkas av detaljplaneförslaget. Dessa kallas i utredningen för Slottet, Sågtandsbyggnaden och Kontorshuset "Färjan".

Preliminär bedömning , medför en ej komplett granskning

De arkitektunderlag som finns tillgängliga i detta tidiga skede redovisar nytillskott och kompletteringar på ett schematiskt vis vilket medför att analyserna av de kulturhistoriska konsekvenserna blir något bristfälliga. En fullständig analys kan utföras först när arbetet med underlagen hunnit längre och mer detaljer finns att tillgå. Även de invändiga konsekvenserna ligger i nuläget utanför den kulturhistoriska analysen.

Planerade åtgärder

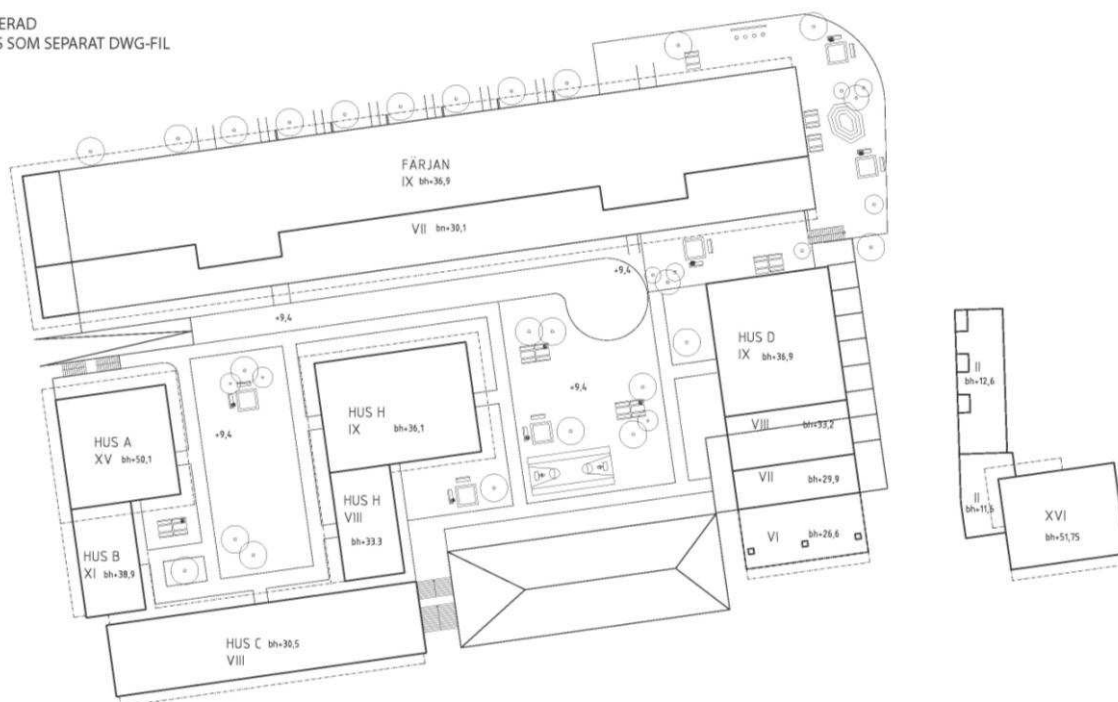
Detaljplaneförslaget tar fasta på att utnyttja den tillgängliga kvartersmarken från korsningen Archimedesvägen / Gårdsfogdevägen och fortsätta med nyetableringar mellan Slottet och Färjan samt placera en byggnad ovanpå den kvarvarande delen av sågtandsbyggnaden i öster. En friliggande enhet placeras intill korsningen Gårdsfogdevägen och Karlsbodavägen. Kontorshuset Färjan förses med två ytterligare våningsplan på del som ligger mot norr. Slottets tillbyggnader i väster rivs och motbyggda fasaddelar återställs. Sågtandsbyggnaden rivs till största delen men bevaras som en visuell länk mellan Slottet och Färjan mot öster

Arbetsprocess - detaljplaneförslag

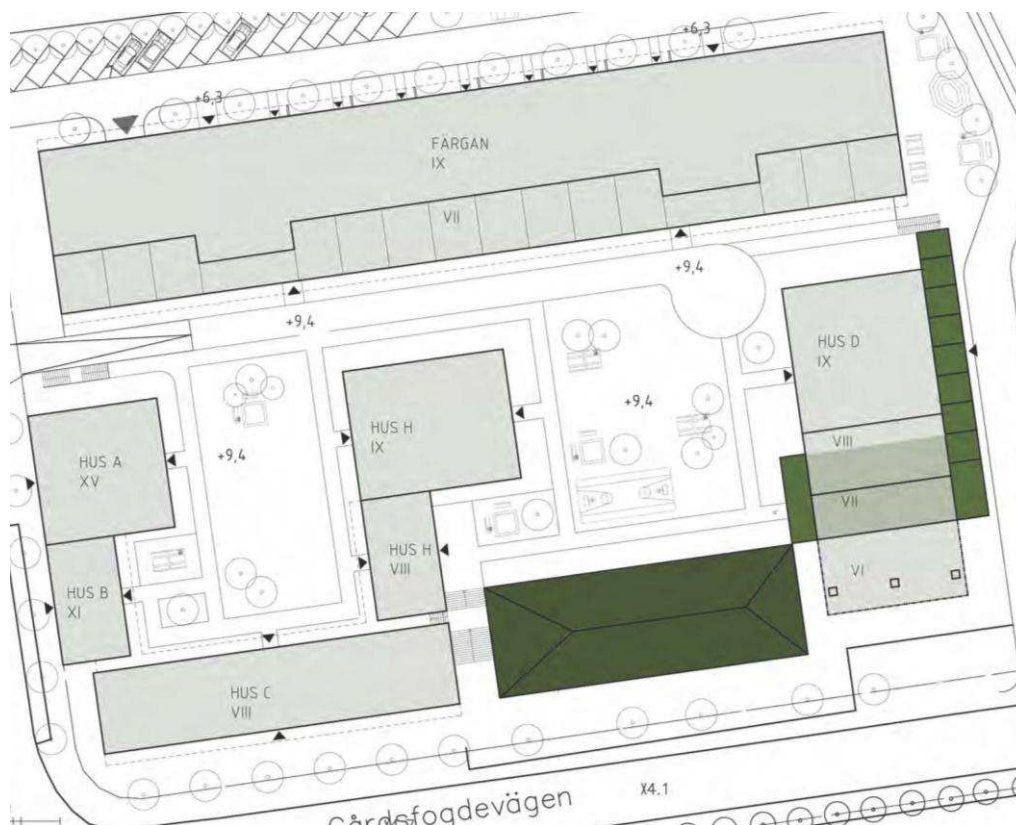
Detaljplaneförslagets utförande med avseende på de befintliga byggnaderna har skett genom en mötesserie där Alexander Fagerlund, ALM Equity AB och BSK-arkitekter genom Lise-Lott Söderlund samt sakkunnig medverkat.

En grundförutsättning från beställarens sida har varit att ersätta Sågtandsbyggnaden med bostadsbyggnader. I detta avseende har dock hänsyn tagits till att bevara möjligheten till en avläsning av de tre årsringar i kvarteret i dess östra del där delar av den låga monteringshallen sparas samt att den senast tillkomna kontorsbyggnadens gavel bevarar sin fasadgestaltning.

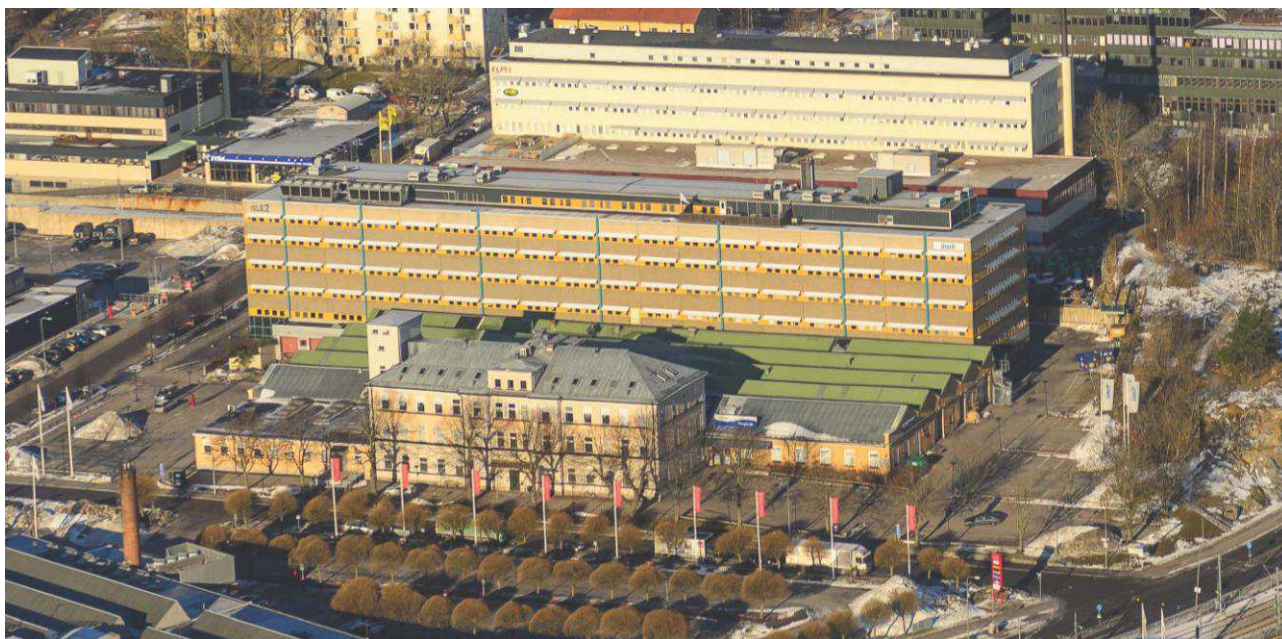
Hänsyn har även tagits till den äldsta byggnaden "Slottet" som får en fristående placering och inte motbyggs. Då även vindsvåningen i "Slottet" är tänkt att inredas till bostäder har takkupor diskuterats. Takkupor bedöms preliminärt vara möjligt att utföra på "Slottet" men i begränsad omfattning. Kontorsbyggnadens ursprungliga lamellhuskaraktär ska bevaras i den nya fasadgestaltningen trots att större delen av fasaderna ersätts.

Situationsplan 2015-12-08. BSK arkitekter. Slottet saknar litterering men har mansardtak och ligger närmast Gårdsfogdevägen. Kontorshuset "Färjan" förses med två ytterligare våningsplan och delar av Sågtandsbyggnaden bevaras och blir kvar som en visuell länk mellan Slottet och Färjan vid angöring av området från öster.

Befintliga byggnaderna Slottet och del av Sågtandsbyggnaden är markerade som gröna. Situationsplan 2015-10-12.

Flygfoto. Källa BSK förslagshandling 2015-10-12

Förslaget kulturhistoriska konsekvenser

Sammanfattning

Allmänt

Detaljplaneförslaget medför en radikal förändring av kvarteret där ändringen av användning från industrimiljö med kontorshotell till högexploaterad bostadsmiljö utgör den enskilt största förändringsfaktorn. Här föreslås även en skalmässig förändring där samtliga nya byggnadsvolymer höjdmässigt överskrider de befintliga och där även befintliga byggnader överbyggs och byggs på.

De kulturhistoriska konsekvenserna av planförslaget är av naturliga skäl stora och flertalet värdeaspekter för de befintliga kulturvärdena minskar. Framför allt påverkas det miljöskapande värdet och det byggnadshistoriska värdet av den kraftiga förändringen. Det social- och samhällshistoriska värdet påverkas också i hög utsträckning medan det teknikhistoriska och personhistoriska värdet påverkas i mindre grad då delar av den ursprungliga miljön är avläsbara.

De tre befintliga byggnaderna Slottet, Sågtandsbyggnaden och Färjan berättar om tre skeden i kvarteret Archimedes utveckling. I syfte att bevara denna viktiga del av kvarterets och områdets historia bevaras Slottet, den östra delen av Sågtandsbyggnaden med fasad mot söder och öster samt kontorsbyggnadens östra gavelfasad. Vid mötet och angöringen av den nya bostadsmiljön från Gårdsfogdevägen blandas så äldre och nya byggnader. Här ska då kvarteret Archimedes historiska skeden kunna förstås vilket dock begränsas till en siktlinje och miljö.

BSK illustration i planförslagshandling 2015-12-08. Vy från hörnet Archimedesvägen/Gårdsfogdevägen

Allmänt - Förändringar på Gårdsfogdevägen och Archimedesvägen

Den idag mycket lågutnyttjade korsningen mellan de två lokalgatorna kommer i och med förslaget att byta skepnad och bli en i det närmaste slutet hörn med en täthet motsvarande en stadsgata. De nya huskropparna är placerade i princip i kant med trottoarer och saknar förgränsning. Här kommer ytan framför kontorshuset Färjan att avvika med en indragen förgränsning, vilket hjälper avläsningen med vad som är nytt och som fanns tidigare.

Gårdsfogdevägens fasad förändras från lågutnyttjad industrimiljö till högexploaterad bostadsmiljö med äldre industribyggnadsinslag. Höjden och volymen på nytillskotten bedöms dominera intrycket i hög grad.

Allmänt - De tillkommande byggnadernas påverkan på miljön

Höjden och volymen av tillskotten i miljön bedöms medföra att kvarteret ändrar skepnad från en lågutnyttjad industrifastighet till ett bostadskvarter med inslag av äldre industribebyggelse. Den tydliga karaktär av industrimiljö manifesterades tidigare i Sågtandsbyggnadens utbredning och skala.

Bruksvärde

Kvarstår till nästa skede

Siktlinjer

Kvarstår till nästa skede

Kvarterets delar och gaturum

Kvarstår till nästa skede

Planförslaget från söder. Källa BSK förslagshandling 2015-12-08

Konsekvensanalys

Kulturhistoriska värden

Här följer en uppräknig av de värden som identifierats i den tidigare utredningen i punktform med efterföljande konsekvensbedömning i *kursiv stil*.

Dokumentvärden – (Historiskt relaterade värden)

- Slottets och Sågtandsbyggnadens gestaltning och låga förändringsgrad och tydlighet ger högt *byggnadshistoriskt värde*. Värdet är knutet till byggnadernas ursprungliga gestaltning och representation

- *Konsekvens: Förslaget medför en betydande förändring då stora delar av Sågtandsbyggnaden försvinner. Förståelsen av miljön går till stora delar förlorad. Den industrihistoriska dimensionen, och därmed även värdet, minskar.*

- Slottets och Sågtandsbyggnadens företeelse i Mariehäll tillsammans med kvartersnamnet Archimedes ger högt *samhälls- socialhistoriskt värde*.

Konsekvens: Här utgör det faktum att de ursprungliga industribyggnaderna faktiskt finns avläsbara på platsen ett stort värde som är bevarat. Även om det är en mindre del bevarad av Sågtandsbyggnaden.

- Slottets och Sågtandsbyggnadens *teknikhistoriska och personhistoriska värde* är knutet till Archimedesmotorns tillverkning.

Konsekvens: Eftersom värdet är knutet till Archimedesmotorns tillverkning och inte direkt till byggnadernas fysiska gestaltning så är bedömningen att detta värde påverkas negativt genom att industrikarakteren är reducerad men att ändå den ursprungliga platsen och möjligheten att identifiera denna är tillräcklig för att det teknikhistoriska och personhistoriska värdet ska kunna hållas levande.

Upplevelsevärde - (Estetiskt engagerande värden)

- Ur ett lokalhistoriskt perspektiv har Archimedes en egenart med sina mycket tydliga och typiska arkitektoniska årsringar. Formspråken på de olika bebyggelsemässiga tillskotten känns lätt igen och förmedlar en tydlig upplevelse av arkitekturhistoria.

Konsekvens: De omfattande tilläggen runtomkring och ovanpå de befintliga byggnaderna påverkar upplevelsen av helheten och det arkitektoniska värdet bedöms här att minska.

Vid angöringen av området från söder och Gårdsfogdevägen finns möjlighet att uppleva de tre årsringarna genom Sågtandsbyggnadens fasader och taklinje samt att Färjans gavelfasad bevaras. Upplevelsen bedöms dock domineras av Hus D som utgör den kraftfulla påbyggnaden på Sågtandsbyggnaden.

Beträffande Slottet så bevarar byggnaden sin ursprungliga utbredning och här kan även vissa åtgärder såsom fönsterbyte stärka det arkitektoniska värdet. Sågtandsbyggnadens anslutning hjälper här till att

- Kvarteret Archimedes bör ses som en miljöskapande enhet tillsammans med närliggande kvarteret Fredsfors och det s.k. Bällstahuset från 1960-talet, och Andersson & Björks skofabrik från 1903. Tillsammans visar dessa byggnader på en mycket komplett bild av områdets utveckling och har ett betydande miljöskapande värde för denna del av Mariehäll.

Konsekvens: Ändrad användning från industri- och kontorsmiljö till högexploaterat bostadskvarter medför att det Miljöskapande värdet till största delen går förlorat. Samhörigheten med den övriga industribebyggelsen i Mariehäll bryts vilket även påverkar helhetsmiljön.

Från ett gaturumsperspektiv medför bevarandet av Slottet, östra delen av Sågtandsbygganden och gavelfasaden på kontorshuset en viss möjlighet att uppleva den forna industrikarakteren och de historiska skedena. Ett visst bevarande av det Miljöskapande värdet kan därför sägas finnas kvar här.

- Placeringen invid Bällstaviken med närhet till järnvägsförbindelser visar den ursprungliga, oreglerade industrietableringens strategiska läge. Dessvärre har området

genomgått stora förändringar. Det närmaste stickspåret finns inte längre kvar och de stora magasin och lagerbyggnader som fanns i närområdet har genomgått en handelsinriktad omvandling. Närområdets omgestaltning och påtagliga exploateringsgrad bidrar till ett stärkt *identitetsvärde* för kvarteret Archimedes.

- *Konsekvens: Identitetsvärdet som hör samman med avläsningen av kvarteret som industriområde bedöms till stora delar gå förlorat. Sammanhanget med de nya och höga bostadsbyggnaderna bedöms dominera intrycket och identifikationen.*

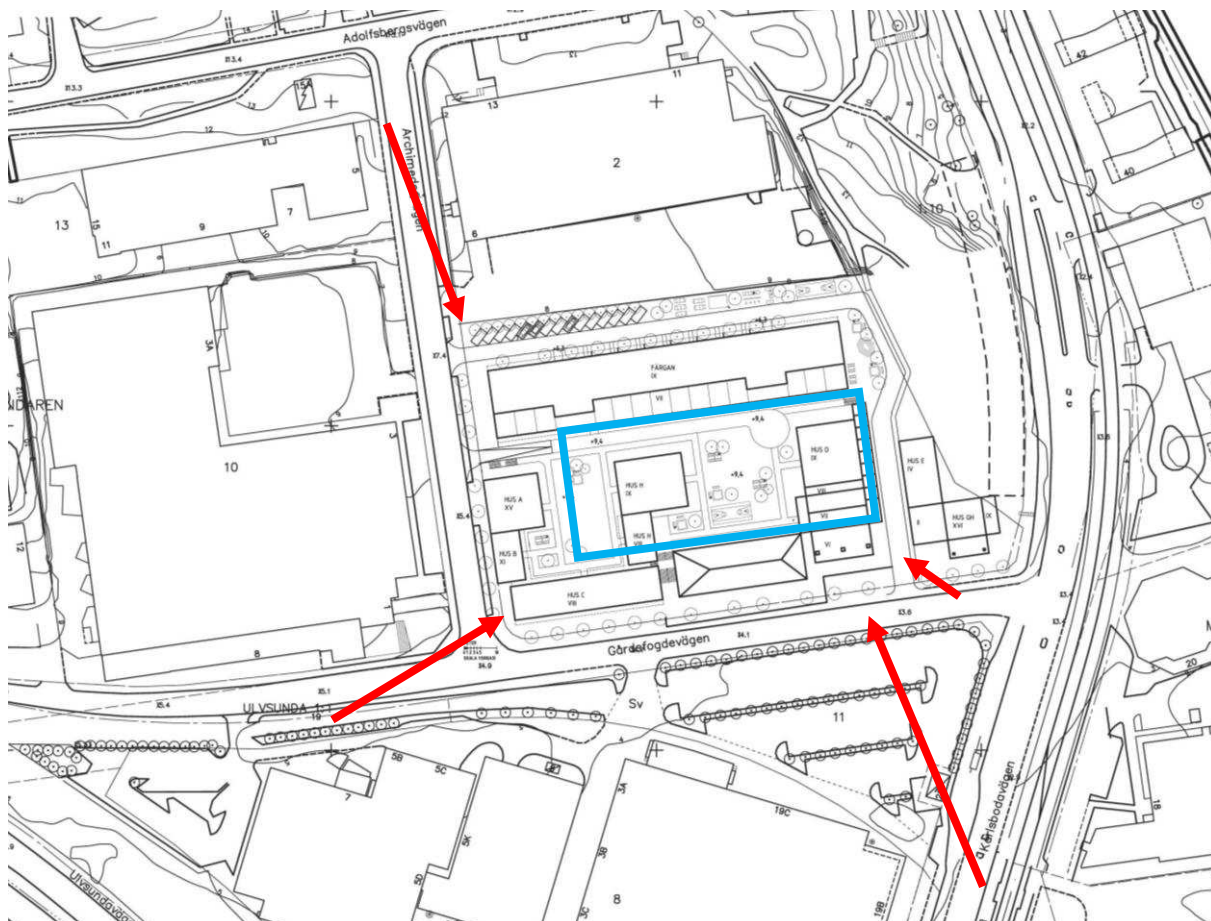
Bruksvärde - nyttjande, användning

- De befintliga byggnaderna är uppförda av hållbara material som i Slottet och Färjan behålls och utnyttjas.

Konsekvens: Bruksvärdet i Slottet och Färjan bevaras medan Sågtandsbyggnadens bruksvärden försvinner.

- Den befintliga tomtstrukturen görs om vilket medför att orienteringsgraden i området helt förändras. Delar som tidigare var bebyggda görs nu om till vistelseytor med parker mellan byggnadskroppar vilket medför en ny dimension i kvarterets nyttjandegrad.

Konsekvens: En ny struktur och markanvändning medför en annan tillgänglighet till kvarteret medan den ursprungliga strukturen helt försvinner. Bruksvärdet med nyttjande och användning kan sägas öka för allmänheten då fler personer vistas i området.

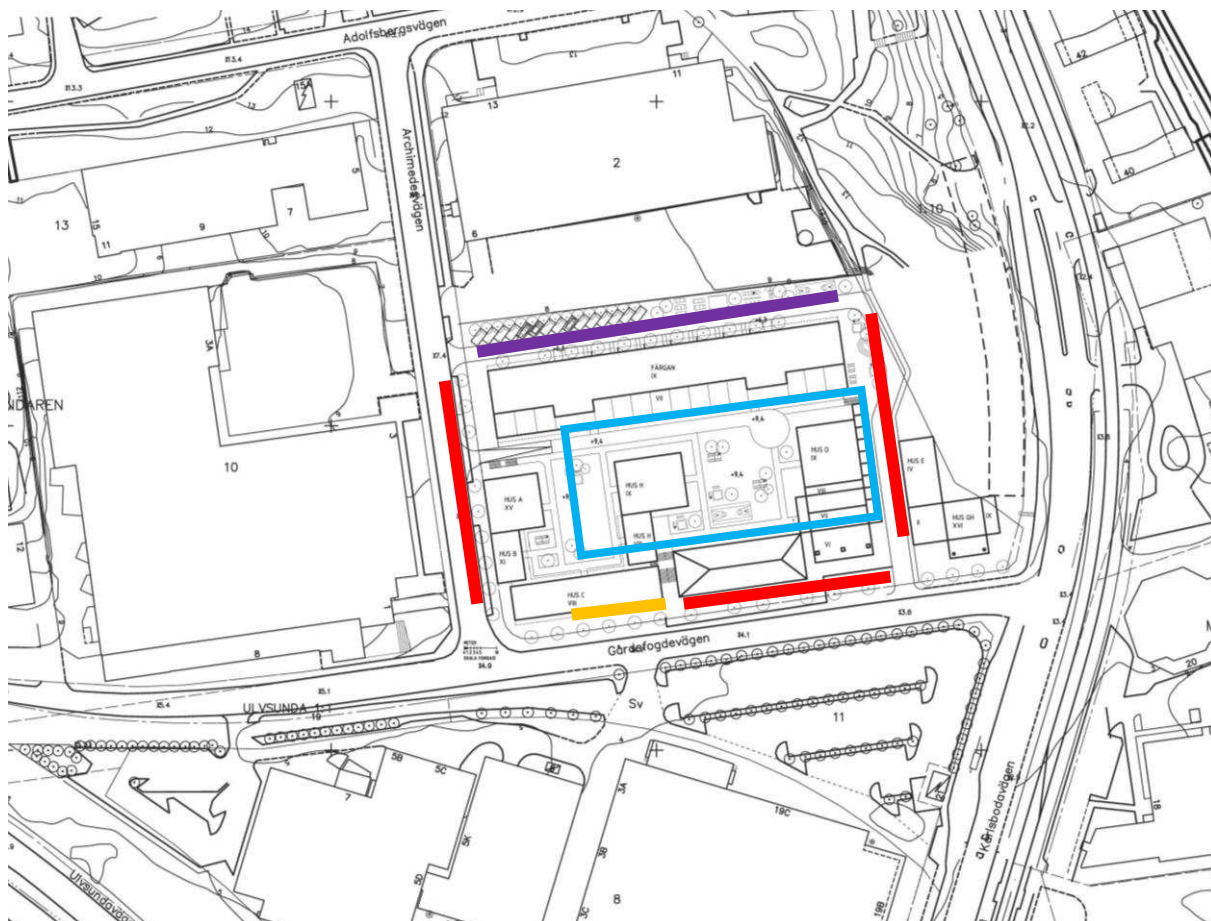
Den blå rektangeln ska illustrera Sågtandsbyggnadens befintliga utbredning. Röda pilar markerar betydelsefulla siktlinjer som beskriver hur kvarteret upplevs i närmiljön

Siktlinjerna

Inledning

Dagens situation kan beskrivas som dominerad av bil trafik som ska till handelsplatserna på Gårdsfogdevägen och Archimedesvägen.

Kvarstår till nästa skede: Beskriva de respektive pilarnas vyer idag och som konsekvens av planförslaget.

Den blå rektangeln ska illustrera Sägtandsbyggnadens befintliga utbredning. De färgade linjerna markerar identifierade gaturum som har befintliga egenskaper och deras respektive känslighet mot förändring. Röd = hög känslighet, - Lila = känslig, - Gul = tålig.

Kvarterets delar och gaturum

Analysens syfte är att bedöma kvarteret Archimedes känslighet och pröva dess tålighet mot ändringar. På ett överskådligt och sammanfattande vis beskrivs vilka delar och egenskaper i området som är särskilt känsliga för förändringar respektive vilka delar som är mindre känsliga. Av illustrationen framgår vart de riktigt känsliga och tåliga delarna finns.

Bedömningen sker i tre nivåer:

- Hög känslighet
- Känslig
- Tålig

Kvarstår till nästa skede: Beskriva de befintliga gatumiljöernas egenskaper. Kulörerna i illustrationen är preliminära